

psyche.

Driemaandelijks tijdschrift van Psyche vzw

Over gedwongen opname

COVIAS: nieuwe structuur voor betere zorg

Kleurrijk Stuyvenberg

Transculturele zorg

Blended hulpverlening

psyche.

certificatie
PB-PP
REKEND - VERBODEN

Driemaandelijkse tijdschrift van Psyche vzw

Over gedwongen opname
COVIAS: nieuwe structuur voor betere zorg
Kleurrijk Stuyvenberg
Transculturele zorg
Blended hulpverlening

V.U. Didier Ruyssers • Illustraties: H. J. 1900 Gent

Uitgave 34 nr 2 - juni - juli - augustus 2022

Algemeen: Gent 8 - P170882

Beeld voorblad: Huguette, Dagactiviteiten-
centrum Den Teirling, Elsene

inhoudsoverzicht

- 4 Gedwongen opname: hoe kan het anders en beter?
Freya Vander Laenen
- 8 Kleurrijk Stuyvenberg.
Levend immaterieel erfgoed rond geestelijke gezondheid
Tine Van de Vel
- 12 Blended hulp – online tools als (bijkomende) methodiek
Esther Coolen
- 15 Aan de rand, er midden in.
Peter Rober
- 16 Migratie, cultuur en zorg: van sensitiviteit naar door de
gemeenschap gecreëerde interventies
Stefaan Plysier
- 18 Zorgarchitectuur. Ode aan het Caritas project
Gideon Boie
- 21 Onderzocht en bewezen?
- 22 Vensters – Brainwash
Alexander Martens
- 24 Schoolbord
Jo Smet
- 25 Berichten uit het museum van de psychiatrie.
Wim Opbrouck - Open Hart
Guislainmuseum
- 26 Projectieruimte. Madres paralelas
Anne Clara
- 27 Nieuws van patiëntenverenigingen
- 28 Covias: een nieuwe structuur en werkorganisatie voor betere zorg
Esther Coolen
- 31 Nieuws van families
- 31 Gezegd
- 32 In Spiegelschrift. Inside Out
Magnhild Sjurd
- 34 Nieuws
- 35 Boekennieuws
- 39 Agenda

psyche. is een uitgave van Psyche vzw en verschijnt 4 keer per jaar.

Psyche vzw

Tenderstraat 14, 9000 Gent
tel. 09 221 44 34
e-mail: psyche@steunpuntgg.be

ISSN 0776-8427

Redactieraad

Pierre Belpaire, Bob Cools, John Dewitte,
Guido Lissens, Patrick Meurs, Freya Vander
Laenen, Rik Van Nuffel

Eindredactie

Rik Van Nuffel

Abonneren

€20 per jaar (4 nummers), buitenland €26
Betaling gebeurt door overschrijving
op rekeningnummer BE14 4464 6010 4183
met vermelding van 'Psyche'.

Groepsabbonnementen op aanvraag.
Prijs per los nummer: €6.

Abonnementen worden automatisch verlengd,
tenzij opgezegd vóór 31 december.

Verantwoordelijke uitgever

Didier Martens
Tenderstraat 14, 9000 Gent

Adverteren

Neem contact op met Olaf Minderman,
tel. 09 221 44 34

Oplage

3.000 exemplaren

Vormgeving

Magelaan, Gent

Druk

Graphius, Gent

Psyche biedt een forum aan een brede waaier van opvattingen over en rond geestelijke gezondheid. De beslissing tot opname van een tekst in Psyche valt onder de verantwoordelijkheid van de redactie. Deze houdt zich het recht voor teksten te weigeren die een beledigend

karakter hebben of schadelijk geacht worden voor de geestelijke gezondheid. Artikels in Psyche zijn alleen te beschouwen als een officieel standpunt van Psyche vzw wanneer dit uitdrukkelijk vermeld wordt.

woord vooraf

Mensen worden gedwongen opgenomen in een psychiatrisch ziekenhuis als ze door hun psychische problematiek een gevaar vormen voor zichzelf en/of voor anderen. Niemand is daar graag bij betrokken. De impact is vaak groot, in het bijzonder bij de psychisch zieke en zijn omgeving. Freya Van der Laenen (p. 4) is een koele minnaar van deze praktijk, en bracht in focusgroepen vele betrokkenen samen. Het goede nieuws: er zijn goede voorbeelden en er is nog steeds goede wil om de zaken te verbeteren. Het slechte nieuws: het aantal gedwongen opnames blijft stijgen. Toch formuleert ze aanbevelingen voor betere praktijken.

Ook in Antwerpen ontwaart men levend erfgoed rond de zorg voor geestelijke gezondheid. Het psychiatrisch ziekenhuis dat pal in de Stuyvenbergwijk ligt, lijkt wel een katalysator om te reflecteren over het geheugen van deze kleurrijke wijk. Het trage proces van plantaardig kleuren van textiel is daarbij een handige leidraad (Van de Vel, p. 8).

In het noorden van West-Vlaanderen toont de geestelijke gezondheidszorg zich sociaal ondernemend. Meer bepaald hebben mobiele teams en initiatieven beschut wonen zich gebogen over de vraag wat hen verbindt, eerder dan wat hen onderscheidt. De tafelgenoten waren het snel eens: veel verbindt hen, en samen kunnen ze meer

en beter. Zeven organisaties vonden in COVIAS een nieuw elan, waar de dynamiek naar betere zorg de motor is voor de gedreven medewerkers (Coolen, p. 12).

De DSM-V is een cultuurproduct, zegt Redouane Ben Driss in zijn gedachteswisseling met Chris Noorduyn over transculturele zorg. En dat helpt om migratie en cultuur een plaats te geven in iemands anamnese en biografie. En bovendien kunnen we maar best de zorg voor de geestelijke gezondheid niet tot het exclusieve privilege van professionals rekenen. Interventies die door de gemeenschap worden gecreëerd winnen aan belang (Plysier, p. 17).

Blended doet denken aan de Schotse hooglanden, het staat echter ook voor het door mekaar gebruiken van klassieke consultatiegesprekken met apps en tools. Dat vraagt inzet en overtuigingskracht van hulpverleners, en daar is nog winst te halen (Coolen, p. 30), via aangepaste opleidingscurricula van toekomstige hulpverleners bijvoorbeeld.

De uitgever van dit blad is in de loop der jaren enkele keren van naam gewisseld. Daar waren redenen voor. Sinds 31 maart 2022 wordt Psyche uitgegeven door vzw Psyche, leuk toch?

Rik Van Nuffel

Basisopleidingen

Postgraduaat cliëntgerichte psychotherapie: kinderen & jongeren.
4 jarige opleiding, start oktober 2022 te Kortrijk
i.s.m. KU Leuven/KULAK. Nog enkele plaatsen!

Opleiding counselor/coach vanuit de ervaringsgerichte benadering. 3 jarige opleiding, start oktober 2022
Unieke opleiding in Vlaanderen!

Emotion Focused Therapie

Masterclass EFT bij adolescenten
16-17/09/2022 te Antwerpen. *Erik Peeters (NL)*

EFT terugkomdagen
27 & 28/09/2022 te Antwerpen. *Sofie Talboom*

EFT - Level 2 - 3 Nederlandstalig
Level 2 - start 6/10/22 en Level 3 - start 23/09/2022
Kurt Renders, Arne Heylen, Sofie Talboom

Masterclass Processing emotional pain using the Extended Focusing Task
voorjaar 2023. *Louise Cooper (AUS)*

www.focusonemotion.be
dienstverlener kmo-portefeuille

(F M S) FOCUS on EMOTION

EDUCATIEVE ACADEMIE vzw
integratief sinds 1989

JAAROPLEIDINGEN VOOR THERAPEUTEN EN HULPVERLENERS 2022 - 2023

- Tweejarige opleiding integratieve kindtherapie - Katrien Cassiers e.a. - 17 maandagen
- Integratieve creatieve opleiding - Suzanne Kempeneers e.a. - 18 dinsdagen
- Integratieve koppeltherapie - Marco Alibertis e.a. - 10 maandagen
- Leren werken met familieopstellingen - Marco Alibertis - 10 dinsdagen
- Zandspeltherapie - Katrien Cassiers - 8 maandagen
- Integratieve rouw- en verliesbegeleiding - Ann Bilsen - 10 dinsdagen
- I.V.-coaching - Marleen Van Laere - 6 maandagen
- Nutritional psychology - Sabrina Marx - 6 dinsdagen
- Traumaverwerking - Anne Vandenbroucke - 10 dinsdagen
- (Improvisatie)theater & therapie - Suzanne Kempeneers - 6 dinsdagen
- Therapeutisch werken met mindfulness en compassie - Marco Alibertis - 8 maandagen
- Integratief lichaamsgericht werken - Ludwina Degryse - 6 donderdagen

Meer informatie en inschrijven op
www.educatieve-academie.be

Lees op onze website alles over KMO-portefeuille, opleidingscheques en Vlaams Opleidingsverlof.

Educatieve Academie vzw - Patriottenstraat 35 - 2600 Berchem
info@educatieve-academie.be - 0032 (0)3 281 21 67

Door het Psychiatrische Dagziekenhuis van ZNA Stuivenberg waait een frisse wind. Hans Jackmaert, expert in wol en natuurlijk verven met planten, bouwt met zijn sociaal-artistiek project Kleurrijk Stuivenberg een brug tussen immaterieel erfgoed en psychiatrische zorg. Dit project, dat groeide uit een samenwerking tussen ZNA Psychiatrisch Ziekenhuis Stuivenberg en ErfgoedLab Antwerpen, kadert binnen het bredere erfgoedproject 'Geheugen van Stuivenberg'.

Kleurrijk Stuivenberg

Levend immaterieel erfgoed rond geestelijke gezondheid

In Stuivenberg, een wijk in het noorden van de stad Antwerpen, zijn veranderingen op til. Volgend jaar verhuist het Algemeen Ziekenhuis van Stuivenberg naar Kop Spoor Noord en de oude site, die de naam van de wijk draagt en waar ook het psychiatrisch dagziekenhuis gevestigd is, krijgt een make-over. Er komt meer lucht en licht, er komen woonprojecten en zorgorganisaties, en bovenal, er komt meer groen. Bij de opwaardering van een site verandert meestal ook de dynamiek rond die plek. Vooraleer dit met de wijk rond de Stuivenbergsite zou gebeuren, wilde ErfgoedLab de bewoners uitnodigen om samen het geheugen en het erfgoed van deze plek te inventariseren.

■ Geheugen van Stuivenberg

De Stuivenbergwijk heeft een kwalijke reputatie: groezelige straten, veel armoede en druggerelateerde problemen. Het verloop onder de bewoners is er groot. Wie niet in de wijk moet zijn, blijft er liever weg, zo lijkt het. Maar is dit ook zo? Wie er blijft wonen, kijkt met andere ogen naar deze dynamische buurt die een kleurrijke samenleving herbergt, getuige de vele eethuisjes met specialiteiten van over de hele wereld, de moeilijk spelbare namen op de deurbellen en de anders zo levendige straten die er tijdens de Ramadan overdag verlaten bij liggen. Het is ook een wijk van ondernemerschap en veerkracht, waar nieuwkomers de grond onder hun voeten terugvinden, waar heel wat bekende Vlamingen hun jeugd doorbrachten en waar patiënten van het psychiatrisch dagziekenhuis, binnen de geborgenheid van haar muren, werken aan een doorstart in hun leven. Kortom, deze wijk kenmerkt zich door een diverse dynamiek. Erfgoedconsulente Sofie De Ruysser zette haar schouders onder de uitdagende opdracht van ErfgoedLab en initieerde het project *Geheugen van Stuivenberg*, waarin zij met de bewoners op zoek gaat naar manieren om over hun wijk te reflecteren. Wat vinden zij betekenisvol, wat vinden zij belangrijk en vooral, wat willen de bewoners meenemen naar de toekomst? Na vele gesprekken met stakeholders op en rond de site, zagen in het kader van

dit project nog vier andere deelprojecten het levenslicht. Eén daarvan was *Kleurrijk Stuivenberg*, een samenwerking met de psychiatrische werking op de Stuivenbergsite.

■ Het psychiatrisch dagziekenhuis als partner

Het lag voor de hand om in gesprek te gaan met de directie van het Psychiatrisch Ziekenhuis. Het gebouw en haar bewoners nemen immers een belangrijke plaats in in de wijk. *“Zelfs al wonen de patiënten buiten de wijk, ze zijn hier wel dagelijks aanwezig. Ze kennen de buurt en hebben er hun plekje”*, verduidelijkt Sofie De Ruysser. Het idee om ook naar hun verhalen te luisteren, kon meteen op enthousiasme rekenen in het psychiatrische dagziekenhuis. Simon Van Brandt, kwartiermaker verbonden aan het psychiatrisch dagziekenhuis, legt uit waarom. *“Wie bij ons komt, heeft net een langer traject doorlopen in de psychiatrische hulpverlening en vraagt zich af hoe het nu verder moet. Om hen te ondersteunen in deze zoektocht bieden we een waaier aan activiteiten aan die mogelijk nieuwe interesses opwekken. Verder leiden we hen ook toe naar organisaties in de wijk waar kwetsbare mensen welkom zijn voor een babbeltje, een activiteit of vrijwilligerswerk. We streven ernaar om de grens tussen ‘binnen en buiten’ te vervagen, en stimuleren hen om van ‘patiënt’ weer ‘burger’ te worden en hun plaats in te nemen in het publieke leven. Een project als Kleurrijk Stuivenberg sluit hier naadloos bij aan.”*

■ Kleurrijk Stuivenberg als experiment

Na een kruisbestuiving van ideeën besloten Sofie De Ruysser en de directie van het Psychiatrische Ziekenhuis om een sociaal-artistiek erfgoedproject op te starten waarin de patiënten van het dagziekenhuis op zoek zouden gaan naar kleurrijk erfgoed. Sofie De Ruysser vroeg Hans Jackmaert om dit project te begeleiden. Met zijn expertise in het verwerken van wol en het natuurlijk verven met planten, én met zijn doorwinterde ervaring in het begeleiden van groepen, leek hij de geknippede man voor de job. Dat hij op een blauwe maandag ook nog was opgeleid tot verpleger, maakte zijn cv compleet.

Ingang tot het Algemeen Ziekenhuis Stuivenberg © Sepp van Dun

Hans Jackmaert, ambassadeur van natuurlijk kleuren, was meteen verkocht aan het idee.

“We werken soms nog met vrijwilligers in de ateliers”, vertelt Simon, “maar dit was anders. Met het immateriële erfgoed als insteek en het energieke enthousiasme van Hans, waaide er een frisse wind door het huis. Het voelde anders aan dan de gewone therapie en de deelnemers zaten er ontspannen bij.” “Ik lees bewust geen dossiers”, vult Hans Jackmaert aan. “Als iemand mij iets vertelt, zal ik zeker luisteren, maar ik vind het veel fijner om gewoon samen bezig te zijn. Ik sta daar niet als therapeut, maar als kunstenaar, als ambachtsman om met de aanwezigen creatief aan de slag te gaan. Al wil dit zeker niet zeggen dat we uitsluitend werken rond artistieke creaties of erfgoed, integendeel! De sociale component van het project is voor mij de belangrijkste. Ik kijk wat er leeft in de groep en hoe de deelnemers in hun vel zitten. Want ook al zijn de patiënten die deelnemen al langere tijd stabiel, het feit dat zij naar het psychiatrische dagziekenhuis komen, wijst op een nood aan structuur, geborgenheid en therapie. Voor de keuze van de thema’s ben ik dan ook vertrokken vanuit gekende zorgvragen en zet (immaterieel) erfgoed in als katalysator om deze thema’s bespreekbaar te maken.” Concreet bestaat het project uit drie reeksen van zes sessies, waarbij elke reeks een zorgthema centraal stelt dat wordt benaderd vanuit kleur: kleur en eten (gezonde voeding), kleur en je thuis voelen (wonen), kleur en ik (identiteit). Het kleurenerfgoed is daarbij vooral een middel om het thema levend te maken en verhalen op te roepen.

■ Geen therapie, maar wel therapeutisch?

De groep is heel divers en verhalen over een kleurrijk feestmaal of de kleur die je met thuis associeert, vertellen vaak ook iets over de gewoontes, gebruiken en tradities in het leven van de deelnemers. Het zijn herinneringen die de verteller rechtstreeks terugbrengen naar zijn jeugd, cultuur of land van herkomst. Het zijn ervaringen waaraan hij niet altijd denkt om ze tijdens een therapieessie in te brengen, maar die wel iets vertellen over zijn waarden en krachten, en waarmee hij verder aan de slag kan. *“Dat is nu net het fijne aan het project”,* legt Hans Jackmaert uit, *“het brengt mensen samen en nodigt uit om te delen. Weet je, ik kan honderd kilo wol verven of op zoek gaan naar nog meer kennis, maar wat doe ik daar dan mee? Het wordt pas echt interessant als ik die kennis ook kan inzetten om mensen verder te brengen in hun leven, dat maakt het allemaal zoveel rijker.”*

De herinneringen zijn vaak grappig of nostalgisch, maar Hans Jackmaert en Simon Van Brandt schuwen ook de diepere gesprekken niet. Een afbeelding kan heftig binnenkomen bij de kijker en dat is net wat er gebeurde bij het schilderij *De aardappeleters* van Vincent Van Gogh. Sommige deelnemers herkenden daarin de donkere, veel te kleine behuizing uit hun jeugd vol armoede en kansarmoede. Op zo’n moment nemen de gesprekken een ernstige wending. *“Er is altijd iemand van het dagziekenhuis betrokken bij de sessie en die kan, indien nodig, therapeutische zorg verlenen”,* zegt Simon geruststellend. *“Maar ondanks de soms heftige verhalen, zijn wij nog nooit moeten tussenkomen. De groep bleek sterk genoeg om dit op te vangen.”*

Herinneringskaarten maken © stad Antwerpen en Psychiatrisch Ziekenhuis ZNA Antwerpen - Foto Ans Brys

Wie verder aan de slag wil met wat er bovenkwam in de sessie, kan hiervoor terecht bij zijn individuele begeleider. Het kan gaan om een onverwerkte herinnering, maar ook om een nieuw inzicht. Uit de bespreking rond 'kleur en je thuis voelen', bleek bijvoorbeeld dat het dagziekenhuis voor velen dé plek is waar ze zich thuis voelden. Hans Jackmaert gaat dan het gesprek aan. "Wat maakt dat je je thuis voelt in het dagziekenhuis? Wat is er nodig om dit gevoel ook bij je thuis te bereiken?" Dit zet de patiënt weer aan tot nadenken.

■ Balans tussen denken en doen

Omdat de boog niet altijd gespannen kan staan, bouwt Hans ook doe-activiteiten in met een meditatieve component. "Het immaterieel erfgoed van plantverven leent zich hier uitstekend voor", vertelt Hans Jackmaert. "Het is een traag procedé. Of je nu ecoprints maakt op papier of textiel, of aan de slag gaat met blauwverven met indigo, altijd verloopt het proces in fases. Terwijl we planten weken of koken is er tijd om te praten of gewoon om te 'zijn'. In een volgende fase nemen de handen het weer over en krijgt de geest rust. En zo wisselen de fases elkaar af. In de evaluatie gaven de deelnemers aan deze afwisseling als prettig en ook als nodig te ervaren. Het is voor hen moeilijk om zich lange tijd op iets te concentreren. Daarom voorzie ik altijd diverse activiteiten die ik kan inzetten als de aandacht wegglijdt. Door de duidelijke structuur blijven de gesprekken ook gericht en boeiend. Mijn achtergrond uit het socioculturele groepswerk helpt me hier goed bij."

■ Buiten de muren

In elke reeks zijn er ook activiteiten buiten het dagziekenhuis voorzien. Een uitstap naar het MAS, een educatief bezoek aan een Perzische tapijthandelaar of brood bakken in de oven van het plaatselijke wijkcentrum, zijn niet alleen unieke ervaringen voor de groep, ze zetten hen ook aan om vrienden mee te tronen naar het MAS of bij het wijkcentrum langs te lopen voor een koffietje. "Zodra we naar buiten gaan, merk ik dat de deelnemers hun rol van patiënt afleggen en meer nog, dat ze dit nu ook meer en meer beginnen doen binnen de veiligheid van de groep tijdens de sessies. En dat is waar we het voor doen", besluit een enthousiaste Simon Van Brandt.

Textiel wordt gekleurd in een indigo-vat © stad Antwerpen en Psychiatrisch Ziekenhuis ZNA Antwerpen - Foto Ans Brys

■ Erfgoedverhalen

Binnen de psychiatrische setting is het weinig vanzelfsprekend om verhalen te capteren. Meteen een camera installeren of een dictafoon op tafel leggen zou niet alleen de privacy van de deelnemers schaden maar ook een sfeer van onveiligheid creëren. Daarom neemt Hans Jackmaert noties waarin hij verhaalt over puree op grootmoeders wijze, over de geur van ruwe wol in de Tibetaanse bergen, over hoe behendige Marokkaanse handen wolplukken of hoe ogen schitteren bij de herinnering aan het maken van rijstgerechten uit Iran. In de derde sessie hoopt hij van elk groepslid een interview af te nemen en zo de cirkel rond te maken door weer aan te sluiten bij het project *Geheugen van Stuivenberg*.

■ Epiloog

Het project bracht bij de deelnemers én bij het personeel van het psychiatrisch dagziekenhuis een frisse wind binnen. Niet verwonderlijk dat Hans Jackmaert en Simon Van Brandt ervan dromen om dit project duurzaam te verankeren binnen de werking van het dagziekenhuis. We zijn alvast benieuwd hoe hun plan mee vorm zal geven aan een nieuwe dynamiek in de buurt.

Tine Van de Vel

is als freelancer met een hart voor woord, beeld en immaterieel erfgoed betrokken bij de Werkplaats.

Meer informatie over het project 'Geheugen van Stuivenberg' en de deelprojecten vind je op website van de stad Antwerpen.
<https://www.antwerpen.be/nl/overzicht/erfgoedlab-antwerpen/projecten-erfgoedlab-antwerpen/geheugen-van-stuivenberg>

Deze rubriek wordt verzorgd door Werkplaats immaterieel erfgoed. Ontdek op [immaterieelerfgoed.be](https://www.immaterieelerfgoed.be) welke gebruiken, praktijken, gewoontes, kennis en tradities leven in Vlaanderen en Brussel!